

VALAMON YSTÄVIEN JULKAISUJA

TIE YLÖSNOUSEMUKSEEN

Suuren paaston ja pääsiäisen sanoma

Munkki Serafim

Tie ylösousemukseen

Munkki Serafim

Tie ylönousemukseen

Suuren paaston
ja pääsiäisen sanoma

Valamon Ystävät ry.
Helsinki 2021

Pyhän Herman Alaskalaisen kirkossa rukoileville

© Serafim Seppälä ja Valamon Ystävät ry

Kolmas, korjattu painos

Kustantaja: Valamon Ystävät ry, Helsinki 2021

Painopaikka: BoD, Norderstedt, Saksa

Kansikuva:

Tuonelaan laskeutuminen. Venäläinen ylösnousemusmusikoni (1497). Alamy Stock Photo.

Taitto: Juri Nummelin

ISBN 978-951-96833-8-6

Sisälllys

Kolmannen painoksen saatesanat 7

Saatteeksi 9

Prologi: mitä on kristillinen paasto? 13

PAASTON VALMISTUSVIIKOT 49

Sakkeuksen sunnuntai 51

Publikaanin ja fariseuksen sunnuntai 57

Tuhlaajapojan sunnuntai 63

Sielujen lauantai 74

Tuomiosunnuntai 83

Kaikkien askeesissa kirkastuneiden lauantai 95

Sovintosunnuntai 105

SUURI PAASTO 117

Suuren paaston alku 119

Suurmarttyyri Theodoros Alokkaan lauantai 124

Ortodoksisuuden sunnuntai. Kauneus ja kärsimys 130

Gregorios Palamaksen sunnuntai. Jumaloituminen 143

Ristinkumartamisen sunnuntai. Risti – olemassaolon

keskus 153

Johannes Siinailaisen sunnuntai. Portaat taivaaseen 169

Maria Egyptiläisen sunnuntai. Rakkauden haavoittama

sielu 182

LASARUKSEN LAUANTAI JA PALMUSUNNUNTAI 193

Lasaruksen lauantai 195

Palmusunnuntai. Herran ratsastus Jerusalemiin 205

SUURI VIIKKO 219

Suuri maanantai 221

Suuri tiistai 229

Suuri keskiviikko 235

Suuri torstai 244

Suuri perjantai 253

Suuri lauantai. Kristus tuonelassa 269

Herran pääsiäinen. Kristuksen ylösnousemus 281

Epilogi: kirkas viikko 291

Kirjallisuutta 307

Kolmannen painoksen saatesanat

Vuosien 2005–2006 tienoo on piirtynyt muistiini erityisen tuotteliaana elämänvaiheena. Naputtelin noihin aikoihin useita kirjoja (*Vapaus*, *Tie ylösnousemukseen*, *Araratista itään*, *Kultainen Jerusalem*), paksuja käännöksiä (Iisak Niveläinen, Tuomaan teot) ja kymmenittäin erityyppisiä artikkeleita. Kaikkien näiden julkaisujen joukossa *Tie ylösnousemukseen* erottuu tietyllä tavalla kirkaskatseisimpana aikaansaannoksenani.

Noista ajoista on kulunut puolitoista vuosikymmentä, jotka olen viettänyt yliopiston palveluksessa. Keskiluokkainen työ on tehnyt tehtävänsä: enää tuskin kykenisin kirjoittamaan näin henkeväää tekstiä. Sikäli olen iloinen siitä, että tuon rukouksellisemman elämänvaiheen hedelmiä tuli edes jossain määrin kerättyä talteen. *Tie ylösnousemukseen* on osoittautunut kirjaksi, jota monet ovat lukeneet vuosittain, ja taisipa se voittaa jonkin äänestyksenkin.

Hengelliseksi tekstin tekee se, että siinä heijastuu kristittyjen yhteinen kokemus ja itäisen kirkon ääni. Vaikka luvuissa on omat persoonalliset mausteensa ja painotuksensa, katson asiaa niin, että periaatteessa on sama, kuka kirjan on kirjoittanut. Tämä on kirja, jossa oleellista ei ole kirjoittaja vaan

sisältö. Alkupuolella on ehkä enemmänkin tavanomaista tietoa, mutta loppua kohti teksti ikään kuin ei enää alleviivaa itseään vaan pyrkii yhä enemmän osoittamaan sinne, mikä on kirjoittajan ja lukijoiden yläpuolella ja kaiken takana.

Kirjan kaksi ensimmäistä painosta loppuunmyytiin aikaa sitten, mutta pääsiäisen sanoma on yhä voimissaan. Niinpä Valamon Ystävät ry on ystävällisesti lupautunut ottamaan teoksesta tämän uusintapainoksen. Koska alkuperäiset vedokset olivat jo kadonneet, tekstin saamisessa painokuntoiseksi oli oma vaivansa. Johanna Vaikonpää antoi teräväkatseista apuaan kirjoitusvirheiden löytämisessä ja Maria Roiha taiton ja painattamisen järjestelyissä. Osoitan kiitokseni heille, Valamon Ystävät ry:lle sekä samalla kaikille, jotka ovat aiempia painoksia lukeneet. Suurin kiitos menee kuitenkin hänelle, joka kirkkoveisun sanoin ”tekee viisaiksi kalamiehet”. Toisinaan hän jakelee joitain viisauden rippeitä jopa niille, jotka eivät edes osaa kalastaa.

*Helluntaijuhlan yön valoisassa pimeydessä 24.5.2021
serafim*

Saatteeksi

Hengellisen elämän ydin on ajan pyhittämistä: erotamme arjestamme hetkiä, jotka kuuluvat vain Jumalalle. Kristikunnassa vakiintui jo varhain tietty yhteinen rytmi sille, miten rukouselämä rakentuu osaksi vuorokauden kiertoa, liturgista viikkoa ja liturgista vuotta. *Tie ylösousemukseen* seuraa kirkkovuoden keskeisintä jaksoa tarkoituksenaan tarjota lukijalle innoitusta ja tiettyä ajatuksellista selkänöjää ajan pyhittämiseen. Teos noudattaa ortodoksisen kirkon paastonajan rakennetta alkaen ensimmäisestä paastoon valmistavasta sunnuntaista ja päätyen kirkkaaseen viikkoon eli pääsiäisviikkoon.

Suuren paaston ja pääsiäisen sisällössä riittää loputtomasti avattavaa ja syvennettävää. Jokakeväinen paastonaika ei ole vain ruokavalion säätelyä vaan tie, joka johtaa iäisyyden iloon. Pääsiäiskokemuksen valoisuutta ja riemullisuutta ei kuitenkaan ole helppo kääntää sanalliseen muotoon. Voidaan kysyä, onko se edes mahdollista. Sanat ovat vain eräänlaisia varjoja siitä todellisuudesta, jota ne kuvaavat. Niiden avulla pääsiäissanoma voidaan kuitenkin esittää ikään kuin varjo-kuvina, joiden perusteella lukija voi mietiskellä pääsiäisen alkuperäisiä värejä ja syvempiä ulottuvuuksia.

Tämän kirjan ajatukset on pitkälti ammennettu idän kirkon ja sen ajattelijoiden kokemuksesta, mutta koska kyseessä ei ole tieteellinen esitys, en ole merkinnyt lähdeviitteitä tai eritellyt sitä, mitä kautta mikin ajatus on omaksuttu tai kehitetty. Kirkkoisista olen hyödyntänyt muun muassa Athanasios Suuren, Gregorios Teologin, Iisak Niniveläisen, Siimeon Uusteologin ja Gregorios Palamaksen ajatuksia. Heidän tekstinsä ovat ortodoksisen ajattelun kaikkein keskeisintä ainesta, mutta Iisakia lukuun ottamatta heidän teoksiaan ei ole saatavilla suomeksi. Siksi olen siteerannut joitain pitkiäkin jaksoja esimerkiksi Gregorios Teologin kauniista pääsiäissaarnasta. Yleensä olen kuitenkin pyrkinyt mieluummin löytämään isien ajatuksille ilmaisutavan, joka olisi nykylukijaa ajatellen sopivampi kuin heidän usein jokseenkin monisanaiset spekulointinsa.

Luonnollisesti olen suuressa kiitollisuudenvelassa myös ortodoksisen kirkon uudemmille opettajille, jotka ovat kirjoittaneet samoista asioista itseäni laajemmin ja syvällisemmin. Heistä on syytä mainita Sergei Bulgakov, Kallistos Ware, Aleksandr Men, Nafpaktoksen metropoliitta Hierotheos ja Alexander Schmemmann, jonka teoksesta *Suuri paasto* löytyy lisätietoa muun muassa paastonajan jumalanpalveluksista ja niiden yksityiskohdista. Tärkein lähteeni on kuitenkin ollut suuren paaston ja suuren viikon jumalanpalveluskirja *Trio-dion*, jonka rikkauksista olen ammentanut aineksia erityisesti suuren viikon tapahtumien tulkintaan.

Eräänlaisen ”kunniamaininnan” tahdon antaa kardinaali Joseph Ratzingerille, nykyiselle paavi Benedictukselle. Hänen kirjallinen tuotantonsa sisältää avaraa, monipuolista, rehellistä ja intellektuellia modernille ihmiselle suunnattua pohdintaa. Mediassa hänet on kuitenkin leimattu pelkäsi vanhoillisuuden äänitorveksi ja kuivaksi akateemikoksi. Kaikille niille, joita kiinnostaa perehtyä siihen mitä hänellä itsellään on sanottavana, suosittelen esimerkiksi teosta *Einführung in das Christentum* (engl. *Introduction to Christianity*).

Tie ylösnousemukseen rakentuu evankeliumin sanoman ja kirkon liturgisen kokemuksen ympärille. Erityisesti teoksen loppupuolella olen hyödyntänyt runsaasti ortodoksisen kirkon liturgista runoutta. Pääsiäisajan jumalanpalveluskirjoista lainatut säkeet on painettu kursiivilla. Niiden käännökset ovat yleensä omiani mutta mahdollisimman lähellä käytössä olevia suomennoksia.

Suuri paasto on itsetutkiskelun aikaa. Ja yllätysten. Löydämme itsestämme paljon sellaista mitä emme luulleet löytävämme. Suuri viikko ja pääsiäinen sen sijaan ovat itsensä Jumalan tutkiskelemisen aikaa. *Tie ylösnousemukseen* sisältääkin loppua kohti yhä vähemmän pohdintaa ja historiallista taustatietoa otteen vaihtuessa julistavammaksi, hengellisemmäksi. Pääsiäisen tapahtumat ovat merkitykseltään sellaisia, että niiden tarkasteleminen on jotain aivan muuta kuin raamatunjakeiden tutkimista. Pääsiäisen tapahtumien sisäistäminen ei ole eksegeettinen ristisanatehtävä vaan kuolemat-

toman elämän hengittämistä. Lukijaa kutsutaan mukaan katselemaan ja ihmettelemään.

Helsingissä pyhän Serapionin, Antiokian yhdeksännen piispan muistopäivänä 30.10.2005
serafim

Prologi: Mitä on kristillinen paasto?

Kristus nousi kuolleista, kuolemalla kuoleman voitti ja haudoissa oleville elämän antoi. Ylösnousemuksen todellisuus on jotain sellaista, mikä on itsessään selittämätöntä, mutta joka tulee silti kirkkaasti nähtäväksi ja koettavaksi kirkon liturgisessa elämässä. Ylösnousemuksen ilo on kirkon elämän ydin.

Ylösnousemussaaton edellä käy risti. Uuden ihmisen nousemista edeltää vanhan ihmisen ristiinnaulitseminen. Kristityn elämä on kasvamista molemmissa: mitä syvemmin kuolemme, sitä kirkkaammin nousemme. Kunniaa edeltää poskenkääntäminen, kirkkautta kieltäytyminen, ylösnousemusta kuolema.

Tämä kaikki kiteytyy pääsiäisessä, iäisen elämän ilojuhlassa. Siksi se ansaitsee arvoisensa valmistautumisen. Pääsiäistä edeltävä kausi on ortodoksisessa traditiossa peräti kymmenviikkoinen: ensin kolme viikkoa eli neljä sunnuntaita paastoon valmistavaa aikaa, sitten kuusi viikkoa eli 40 vuorokautta kestävä varsinainen suuri paasto, ja lopulta suuri viikko, joka huipentuu pääsiäisyön ylösnousemusjuhlaan.

Suuri paasto ei siis ole päämäärä itsessään vaan matka pääsiäiseen.

Useimmille 2000-luvun eurooppalaisille ajatus paastoamisesta ja kieltämyksestä tuntuu jokseenkin kaukaiselta – mutta juuri siksi ne arvot, joihin paasto perustuu, tulevat vuosi vuodelta tärkeämmiksi. Markkinayhteiskunnassa paasto haastaa koko elämänasenteemme: Mihin me tarvitsemme ainaista kasvua? Emmekö voisi mieluummin pysähtyä ja olla onnellisia? Paastoon osallistuminen merkitsee nykyään myös tietynlaista protestia yhteiskuntamme kulutuskeskeisiä normeja vastaan.

Tunnetuin paastoamisen muoto nykyisin lienee erinäiset terveyspaastot, jotka tähtäävät ruumiillisen hyvinvoinnin lisäämiseen. On tietysti hyvä, jos paastoamalla voi saada aikaan positiivisia terveystuloksia, mutta jos joku todella näkee täyspaaston harjoittamisen vaivan pelkästään ruumiinsa ehostamiseksi, kyseessä on uskonnon näkökulmasta samantapainen ilmiö kuin että joku ostaisi pääsylipun konserttiin vain saadakseen omakseen kauniin pääsylipun.

Paaston käsite ymmärretään usein synonyymiksi syömättömyyden kanssa. Itse asiassa niin syöminen kuin syömättömyyskin ovat kristillisessä paastossa sivuasia. Syömisen vähentäminen on tietysti erottamaton, mutta ei oleellinen osa paastoa. Pyhä Johannes Krysostomos on ilmaissut paaston idean ytimekkäästi toteamalla, että paasto ei merkitse paastoamista vain ruoasta vaan synnistä. Synti puolestaan ei tarkoita kiellettyjen tekojen joukkoa vaan etääntymistä Jumalasta. Ihminen on syntinen, koska hän on etäällä Jumalasta.

Siksi paasto on pohjimmiltaan kokonaisvaltaista Jumalan lähestymistä. Ruoka on tässä vain yksi osatekijä. Myös silmän, korvan, jalkojen, käten ja kaikkien ruumiinjäsenten on osallistuttava paastoon, kuten Krysostomoskin toteaa. Käytännön tottumusten muuttaminen edellyttää, että aloitamme ajattelutavan muutoksesta.

Paaston käsitettä on käytetty kristikunnan eri puolilla hie- man eri tavoin. Roomalaiskatolisessa traditiossa on perin- teisesti tehty ero ”pidättymisen” ja varsinaisen ”paastoami- sen” välillä. Pidättymisellä on tarkoitettu ruokavalion muut- tamista ja eritoten eläinkunnan tuotteista kieltäytymistä, paastomisella taas on viitattu ruoan määrän vähentämiseen tai suoranaiseen syömättömyyteen.

Ortodoksisessa kielenkäytössä paaston käsite sen sijaan pi- tää sisällään molemmat aspektit: niin ruoan määrän rajoit- tamisen kuin sen tiettyjen lajien hylkäämisen. Luterilaisuus on perinyt paaston käsitteen roomalaiskatolisesta traditios- ta, ja siksi monesta suomalaisesta voi tuntua yllättävältä, että ortodoksi voi todellakin paastota syödessään! Ruokavalio- paastoamistakaan ei kuitenkaan kannata vähätellä: pelkkä maito- ja lihatuotteista kieltäytyminen muutamaksi viikoksi vaatii yllättävän kovaa itsekuria.

Paastossa on siis ulkonainen ja sisäinen puolensa. Edelli- nen koskee myös muita aineellisia nautintoja ja kaikenlaisia turhia mukavuuksia. Ulkonainen kieltäytyminen on välttä- mätöntä suuren paaston vietoille, mutta se ei ole päämäärä itsessään. Ruokailusäännöt eivät saa muodostua itsetarkoi- tukseksi. Oleellista on kieltäytyä ulkonaisesta siten, että se

palvelee sisäistä paastoa. Siksi jokaisen on tutkittava tarkkaan, millainen sääntö hänelle sopii. Aloittelijan ei kannata matkia erämaaisien kilvoitusta: liian ankara sääntö on haitallinen niin ruumiillisesti kuin hengellisestikin. Ihminen on näkyvän ja näkymättömän kokonaisuus, ja elämän perustarkeisuus on ylläpitää ja kehittää näiden välistä tasapainoa – myös paastoamisessa.

Sisäisellä paastolla on kaksi ulottuvuutta. Paaston sosiaalinen ulottuvuus merkitsee vastuuntuntoa, hyvän tekemistä, auttamista, uhrautumista ja omastaan antamista. Tämäkin on oleellinen osa paastoa. Varhaiskirkossa oli tapana antaa paastopäivänä syömättä jääneen aterian hinta leskille, orvoille tai köyhille. ”Näin sinä nöyryytät itsesi, jotta se joka ottaa vastaan, tulisi sinun nöyrydestäsi kylläiseksi ja rukoilisi sinun puolestasi”, Rooman kirkossa opetettiin 100-luvulla (*Hermaan paimen* 56:7).

Kristinuskon vaatimukset ovat kuitenkin tätäkin korkeammalla. Meidän tulisi antaa itsemme: ei vain siitä mitä meillä on, vaan siitä mitä me olemme. Tätä sanotaan rakkaudeksi, ja sitä on sisäisen paaston hengellinen ulottuvuus. Se on pidättymistä pahoista ajatuksista ja mielen virittämistä puhtaampaan rukoukseen. Ilman rukousta ja kirkon liturgista elämää paasto jää hedelmättömäksi. Rukous, paasto ja spiritualiteetti eivät ole vain yksilön rakentamista: hengellisyys on yhteyttä. Suuri paasto on kutsu kirkon yhteyteen ja se on tarkoitettu kaikille kristityille.

Isät ovat eritelleet myös paaston laiminlyömisestä lajeja. Abba Dorotheos Gazalainen kirjoitti 500-luvulla, että mäs-

Kaikkien aikojen ortodoksinen kirja -äänestyksen voittaja

Pääsiäinen on kirkkovuoden ja koko kristinuskon ydin.
Siihen valmistava suuri paasto on hyvien tekojen,
hiljentymisen ja itsetutkiskelun aikaa. Suuri viikko
(hiljainen viikko) ja pääsiäinen puolestaan ovat Jumalan
ja hänen pelastustyönsä tutkiskelun aikaa.
Paaston tie johtaa iäisyyden iloon.

Tie ylösnousemukseen on syvällinen matkaopas suureen
paastoon ja pääsiäiseen. Kirja noudattaa ortodoksisen kirkon
paastonajan rakennetta. Teoksen alussa on kattava
tietopaketti paaston historiasta ja merkityksestä.
Suuren viikon tapahtumia seurataan ortodoksisen kirkon
liturgisen kokemuksen hengessä. Teos huipentuu ylösnousemuksen iloon ja sen merkityksen pohdintaan.
Se on iloa, jolla on jokaiselle annettavaa.

Isä Serafim (Seppälä) toimii nykyään systemaattisen
teologian ja patristiikan professorina Itä-Suomen yliopistossa.

 YALAMON
STÄVÄT

ISBN 978-951-96833-8-6

